

**ОРКЕСТР НАРОДНИХ ІНСТРУМЕНТІВ ВІННИЦЬКОГО
УЧИЛИЩА КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ ІМ. М. Д. ЛЕОНТОВИЧА:
ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ**

У статті простежено становлення та розвиток оркестру народних інструментів Вінницького училища культури і мистецтв ім. М. Д. Леонтовича. Охарактеризовано інструментальний склад та репертуар колективу, висвітлено активну музично-просвітницьку й концертну діяльність, відзначено високу професійну майстерність виконавців.

Ключові слова: оркестр народних інструментів, репертуар, інструментальний склад, виконавці, жанр.

Сидлецкая Т. И. Оркестр народных инструментов Винницкого училища культуры и искусств им. Н. Д. Леонтовича: история становления и развития. В статье прослеживается становление и развитие оркестра народных инструментов Винницкого училища культуры и искусств им. Н. Д. Леонтовича. Дана характеристика инструментального состава и репертуара коллектива, освещается активная музыкально-просветительская и концертная деятельность, отмечается высокое профессиональное мастерство исполнителей.

Ключевые слова: оркестр народных инструментов, репертуар, инструментальный состав, исполнители, жанр.

Sidletska T. I. The orchestra of folk instruments Vinnitsa College of Culture and Arts named after M. D. Leontovich: history of formation and development.

The article is devoted to the formation and development of folk instruments orchestra Vinnitsa College of Culture and Arts named after M. D. Leontovich. It was found out that the folk orchestra of this educational establishment was organized in 1958. It was characterized instrumental staff of orchestra. Ascertained that the folk orchestra Vinnitsa College of Culture and

Arts is a national-orchestral collective stringd-plucked type, based on a domra-sextet. It was determined the features instrumental orchestra. To them belong complete orchestral range; considerable technical, and artistically-expressive feasibilities; a full value of orchestral groups is in relation to composition of voices, range; dynamic balance is between orchestral groups; wide use of episodic tool that gives to the unicity and uniqueness to sounding of orchestra; possibility of orchestra to execute a various repertoire (from folk music – to the standards of the world classics).

Revealed the characteristic signs of repertoire of collective, that is marked a genre-stylish variety, are exposed. Setting to of classic works of the Ukrainian and foreign composers, treatment of folk melos enter to him, original works for the folk orchestra of the modern Ukrainian composers, vaudeville-jazz music, accompaniments to the vocalists and instrumentalists.

Elucidated the active musical education and concert orchestra of folk instruments Vinnitsa College of Culture and Arts named after M. D. Leontovich. It is found out, that the performances of orchestra take place in many cities of Ukraine and got the high estimation of musical public.

It is marked that an orchestra of folk instruments Vinnitsa College of Culture and Arts named after M. D. Leontovich is approached on the characteristic signs to professional. Sharp evidence of it is genre-stylish variety of repertoire; perfection of instrumental composition; harmony of the orchestral sounding; high-class professional workmanship of performers; active concerto activity.

Key words: orchestra of folk instruments, repertoire, instrumental composition, performers, genre.

В сучасних складних умовах функціонування української музичної культури надзвичайно важливим є звернення до творчості національних мистецьких колективів. Адже вони відроджують і розвивають спадкоємні культурні традиції, які є духовним надбанням нації. До таких колективів

належать і оркестри народних інструментів, творча діяльність яких має важливе значення для розвитку музичної культури України.

Сьогодні у народно-оркестровому виконавстві поряд із професійними та аматорськими оркестрами народних інструментів існують і навчальні оркестри подібного типу. Це колективи, що функціонують при музичних академіях, університетах культури, музичних училищах, училищах культури тощо. Навчальні оркестри є творчими лабораторіями, де здійснюється експериментальна робота щодо формування інструментального складу, оновлення репертуару. Завдяки систематичній чітко спланованій навчально-виховній роботі підвищується виконавська майстерність оркестрантів. Тут студенти мають змогу познайомитися із найкращими зразками симфонічної музики, опанувати мистецтво колективної гри, досягнути багатоголосне і багатотемброве звучання, розвивати аналітичне музичне мислення, формувати естетичний смак. Специфіка навчального оркестру народних інструментів полягає в тому, що, вирішуючи головне завдання зразкового колективного виконавства, він, водночас, є базою диригентської практики. Творчій діяльності навчальних народно-оркестрових колективів притаманна орієнтація на професіоналізм зі збереженням найкращих академічних традицій оркестрового жанру.

Яскравим прикладом навчального колективу є оркестр народних інструментів Вінницького училища культури і мистецтв ім. М. Д. Леонтовича. Попри те, що оркестр є помітним явищем у музичному житті Вінниччини його творчість на сьогодні залишається майже недослідженою. Історія розвитку колективу коротко висвітлюється у праці, присвяченій 50-річчю Вінницького училища культури і мистецтв ім. М. Д. Леонтовича, деякі відомості про оркестр також знаходимо в замітці журналіста Ю. Сегеди. Тому метою даної статті є простеження становлення та розвитку і визначення особливостей творчої діяльності оркестру народних інструментів Вінницького училища культури і

мистецтв ім. М. Д. Леонтовича.

Історія колективу сягає 1958 р., саме в цей час було створено Вінницьке обласне музичне училище і тут відразу ж було організовано оркестр народних інструментів. Його художнім керівником і диригентом став талановитий музикант і педагог Віктор Стрельбицький. Митець до роботи в училищі був артистом Миколаївського оркестру народних інструментів і здобув освіту в Одеській державній консерваторії ім. А. В. Нежданової. У 1960 р. оркестр очолив випускник Київської державної консерваторії ім. П. І. Чайковського Анатолій Васильченко [6].

Із 1962 р. художнім керівником і диригентом оркестру народних інструментів Вінницького обласного музичного училища став Анатолій Ряполов, який вищу музичну освіту здобув у Харківській державній консерваторії. Високий фаховий рівень і талант митця стали основою професійного зростання колективу. Роботі з оркестром талановитий музикант і педагог віддав 36 років. Художні принципи А. Ряполова ґрунтувалися на розширенні й оновленні репертуару шляхом використання в оркестрі перекладень класичної та обробок народної музики; формуванні інструментального складу; злагодженості оркестрового звучання.

Творча діяльність вказаного колективу була різнобічна: він виконував інструментальні твори, різні за стилем, жанром і характером, супроводжував виступи солістів-співаків та інструменталістів. Окрім цього, оркестр був базою диригентської практики.

Важливою складовою будь-якого оркестрового колективу є його інструментальний склад. Варто відзначити, що оркестр народних інструментів Вінницького училища культури і мистецтв ім. М. Д. Леонтовича – це народно-оркестровий колектив струнно-щипкового типу, основою якого є домровий секстет. До середини 1990-х років у складі оркестру налічувалося 100 виконавців. Струнно-щипкові (домри-прими I – п'ятнадцять, домри-прими II – п'ятнадцять, домри-альт – двадцять, домри-тенор – двадцять, домри-бас – чотири, домри-контрабас –

чотири, балалайки-прими – чотири, балалайки-секунди – дві, балалайки-альт – дві, бандура – одна, клавішні гуслі – одні); духові (флейта, гобой, кларнет, труба), баяни (баян I, баян II, баян-альт, баян-тенор, баян-бас, баян-контрабас); ударні (литаври, великий барабан, тарілки, трикутник, бубон). Як епізодичні інструменти в оркестрі були представлені фортепіано, скрипка, сопілка та інші [3].

До репертуару оркестру входили твори різних стилів і жанрів. Одне з провідних місць у репертуарі колективу посідали перекладення зразків класичної музики українських, російських і зарубіжних композиторів, виконання яких було і залишається дуже важливим, оскільки дає змогу познайомитися студентам із жанрово-стилістичними особливостями класичної музики і сприяє підвищенню їх художньо-мистецького рівня. У творчому доробку оркестру були великі циклічні твори (концерт, рапсодія, фантазія, сюїта), концертні мініатюри, обробки народного мелосу, акомпанементи співакам.

Слід відмітити, що перекладення творів класичної та народної музики для оркестру, акомпанементи вокалістам та інструменталістам здійснював керівник і диригент колективу А. Ряполов. Творча спадщина митця становить близько 360 творів української та зарубіжної музики. Створюючи партитури для оркестру народних інструментів, А. Ряполов намагався зробити твори зручними для виконання на кожному інструменті й максимально розкрити тембральну колоритність оркестрового звучання [3]. Водночас, аналізуючи концертні програми оркестру, доходимо висновку, що особливу увагу в діяльності колективу було звернено на популяризацію ідейних творів радянських композиторів і музики російської класичної спадщини. Творів української тематики у репертуарі колективу було небагато. Це є свідченням втручання держави у творчість мистецьких колективів і контролю їх концертної діяльності.

Творча діяльність оркестру була інтенсивною. Колектив брав участь у різних фестивалях і конкурсах, що проводилися у м. Києві, виступав із

концертами в музичних школах, на підприємствах, у військових частинах Вінниці, Тульчина, Хмільника та інших міст і сіл Вінницької області. У 1967 р. колектив виборов І місце у конкурсі, що проводився серед народних оркестрів музичних училищ України [3]. Участь у різноманітних мистецьких заходах, наявність різних виконавських форм (сольна програма, акомпанемент солісту-вокалісту, інструменталісту), жанрово-стильова розмаїтість репертуару є свідченням активної творчої діяльності колективу.

Із 1998 р. в історії оркестру розпочинається новий етап, колектив очолює заслужений діяч мистецтв України Геннадій Муращенко. Талант, висока майстерність, організаторські здібності й велика самовіддача митця є тією генеруючою силою, завдяки якій оркестр творить і досягає успіху. У процесі роботи Г. Муращенко вимогливий і безкомпромісний, ретельно опрацьовує партитури, внутрішньо оволодіває ними; тонко відчуває образ і допомагає у його відтворенні оркестрантам, відзначається цілковитою самовіддачею в роботі й умінням втягнути у творчий процес виконавців.

Під час репетицій Г. Муращенко здійснює детальну роботу над фразуванням і виразністю музичних пластів, намагається охопити єдине ціле через роботу над мікроструктурами, працює над досягненням ідеального ансамблю по силі і характеру звуковидобування всередині окремого пульта і серед декількох пультів.

Художні принципи Г. Муращенка ґрунтуються на розширенні жанрово-стильової палітри репертуару та залученні оригінальних високохудожніх творів сучасних композиторів, органічному поєднанні народної та академічної традицій, використанні у складі оркестру різноманітного народного музичного інструментарію, досягненні злагодженості і тембральної колоритності оркестрового звучання.

Характерними ознаками оркестру народних інструментів Вінницького училища культури і мистецтв ім. М. Д. Леонтовича на сучасному етапі є довершеність інструментального складу, різнобарвність

жанрово-стильової палітри репертуару, опора на національні традиції народного музикування, висока професійна майстерність виконавців.

Зараз у складі цього оркестру – 64 виконавці. Струнно-щипкові (домри-прими I – вісім, домри-прими II – вісім, домри-альт – десять, домри-тенор – одинадцять, домри-бас – чотири, домри-контрабас – три, балалайки-прими – три, балалайки-секунди – дві, балалайки-альт – дві, бандури – три); духові (флейта), баяни (баян I, баян II, баян III, баян IV, баян-фагот, баян-туба); струнно-ударні (цимбали); ударні (литаври, великий барабан, тарілки, трикутник, бубон). Представлені тут також епізодичні інструменти – свиріль, сопілка, теленка, окарини, бугай та інші [4].

Особливостями інструментального складу оркестру народних інструментів Вінницького училища культури і мистецтв ім. М. Д. Леонтовича є повний оркестровий діапазон; значні технічні та художньо-виражальні можливості; повноцінність оркестрових груп щодо складу голосів, діапазону; динамічний баланс між оркестровими групами; широке застосування епізодичного інструментарію, який надає унікальності і неповторності звучанню оркестру; можливість оркестру виконувати різноманітний репертуар (від народної музики – до зразків світової класики).

Але є ще ряд музичних інструментів, які не використовуються у згаданому оркестрі та інших подібних колективах. Їхнє дослідження і застосування обов'язково зумовить зміни у складі оркестру народних інструментів. Ці зміни насамперед пов'язані з історичним розвитком людства і культури. Вони спонукають до пошуків нових звучань, введення інших музичних інструментів до складу народного оркестру. Так, В. Гуцал має намір ввести до складу оркестру торбан як сольний і акомпануючий інструмент і удосконалити козацьку трубу (покращити її технічні і звуко-виражальні можливості) [2, с. 299]. Але М. Імханицький слушно зауважує, що введення до складу народного оркестру нових інструментів буде

художньо виправдане лише тоді, коли вони, сприяючи розкриттю образного задуму композитора, допомагають повніше виявити специфіку традиційних інструментів, яскравіше показати їх національні витoki [5, с. 49]. М. Давидов щодо особливостей інструментального складу народного оркестру зазначає, що «настала пора розглядати оркестр народних інструментів як оригінальний, специфічний різновид симфонічного оркестру, який, поступаючись класичною темброво-динамічною могутністю, має і свої жанрово-колеристичні особливості та неперевершені можливості вишуканого нюансування, виконавського інтонування, а головне – неповторний тембровий національний колорит» [1, с. 43].

Важливе значення для розуміння художніх засад оркестру народних інструментів Вінницького училища культури і мистецтв ім. М. Д. Леонтовича під орудою Г. Муращенка має виконавський репертуар, який відзначається жанрово-стильовою розмаїтістю. Вагоме місце в репертуарі оркестру посідають перекладення класичних творів українських і зарубіжних композиторів, що характеризуються творчим трактуванням авторського оригіналу, переосмисленням структурно-тематичного матеріалу; появою нових прийомів гри. Дослідники, характеризуючи тенденції розвитку сучасного репертуару для народних інструментів, відзначають появу нового жанрового різновиду перекладень – коли «первинний» художній образ твору розкривається новими звуковими барвами [7]. Виконання майстерно оркестрованих творів української і світової класики сприяє підвищенню мистецького рівня виконавців, розвитку їх художнього мислення.

Поруч із цим до репертуару оркестру входять обробки народного мелосу, що презентують народно-інструментальну музику Поділля, Гуцульщини, Буковини, Закарпаття і яскраво відображають регіонально-локальні народні виконавські традиції. Важливе місце в репертуарі колективу також посідають оригінальні твори для народного оркестру

сучасних українських композиторів і керівників колективів, що відзначаються яскравим національним колоритом. Це композиції В. Гуцала, А. Дубини, М. Стецюна та ін. Окремий пласт в репертуарі оркестру становить естрадно-джазова музика, до якої входять концертні твори, створені з метою популяризації народно-оркестрового виконавства. Їх авторами є Ю. Алжнев, В. Зубицький, В. Власов, О Сокол та ін. Естрадно-джазовий народно-оркестровий репертуар відзначається індивідуалізацією композиторського стилю, перевтіленням стильових ознак жанру в народно-оркестровому виконавстві, використанням різноманітних виконавських прийомів гри, тембрових можливостей удосконалених інструментів. Також до репертуару оркестру входять супроводи вокалістам та інструменталістам – це перекладення класичної музики українських і зарубіжних композиторів, обробки українських народних пісень.

Загалом, порівнюючи репертуар, який виконував оркестр у 1970–1980-х рр. і з тим, що виконує сьогодні, можна відмітити деякі тенденції у його розвитку. Зокрема, у репертуарі колективу збільшилася кількість оригінальних творів українських авторів, з'явилися ряд композицій, написаних для солюючих інструментів у супроводі оркестру (свиріль, сопілка, скрипка, кобза, цимбали,) і твори, в яких активно використовується епізодичний народний інструментарій (свиріль, окарина, теленка, бугай та ін.).

Отже, характерними стильовими ознаками творів, що виконує оркестр на сучасному етапі, є органічний синтез народної традиції (використання фольклорних зразків, специфічних колористичних тембрів) та професійної традиції (перекладення творів української та світової класики, оркестрові обробки народного мелосу з використанням сучасних симфонічних методів мислення, застосування нових принципів тематичного розвитку). Це пов'язано зі збагаченням інтонаційного строю

музики для оркестру народних інструментів – мелодики, гармонії, ладу, поліфонії, оркестровки, метроритму тощо.

Водночас, варто відзначити, що на сьогодні спостерігається нестача оригінальних, професійно написаних творів для народного оркестру, відчутно бракує концертного та навчального репертуару. Це пов'язано із незначною зацікавленістю професійних композиторів народно-оркестровим жанром. Тому забезпечення колективу репертуаром лягає на плечі художнього керівника і диригента оркестру. Г. Муращенко здійснює перекладення творів української та світової класики, естрадно-джазової музики, створює обробки народного мелосу. У його творчому доробку понад 100 зразків вітчизняної та зарубіжної музики.

Досить активною є концертна діяльність оркестру народних інструментів Вінницького училища культури і мистецтв ім. М. Д. Леонтовича. Колектив – учасник багатьох концертів, що відбуваються у Вінниці та інших містах України. Важливою мистецькою подією у музичному житті Вінниччини є щорічний звітний концерт оркестру народних інструментів у Великій залі Вінницького училища культури і мистецтв ім. М. Д. Леонтовича, де колектив представляє велику концертну програму на два відділення. У 2006 р. оркестр брав участь в урочистому відкритті I Обласного фестивалю-конкурсу «Народні музики Поділля» в Немирові. У 2004 та 2008 рр. оркестр був учасником творчого звіту майстрів мистецтв та художніх колективів Вінниччини в Києві. Після виступу оркестру на концерті, проведеному з нагоди святкування 100-річчя Одеської державної музичної академії ім. А. В. Нежданової колектив отримав високу оцінку музичної громадськості. Свідченням високої виконавської майстерності навчального колективу стала його перемога на I Всеукраїнському конкурсі виконавців на народних інструментах ім. А. Онуфрієнка у Дрогобичі у 2007 р.

Поряд із сольною концертно-виконавською варто відзначити й акомпаніаторську діяльність оркестру. Колектив активно співпрацює з

академічним хором училища (художній керівник – О. Бобошина), вокальним ансамблем «Мальви», солістами-вокалістами та інструменталістами. Висока професійна майстерність колективу, керованого Г. Муращенком спостерігається у виконанні акомпанементів співакам. Тут виявляється вміння диригента гармонічно поєднати звучання голосу з оркестром і створити для соліста природне музичне середовище, яке допомагає розкрити образно-емоційний зміст виконуваного твору.

Отже, простеживши становлення і розвиток оркестру народних інструментів Вінницького училища культури і мистецтв ім. М. Д. Леонтовича доходимо висновку, що цей навчальний колектив наближається за своїми характерними ознаками до професійного. Яскравим свідченням цього є жанрово-стильова розмаїтість репертуару; довершеність інструментального складу; злагодженість оркестрового звучання; висока професійна майстерність виконавців; активна концертна діяльність.

Список літератури

1. Давидов М. А. Історія виконавства на народних інструментах. (Українська академічна школа): підручник / Давидов М. А. – К.: НМАУ ім. П. І. Чайковського, 2005. – 419 с.
2. Жолдак Б. Музичні війни або талан Віктора Гуцала: художньо-документальна повість / Жолдак Б. – К.: Криниця, 2004. – 416 с.
3. Інтерв'ю з керівником оркестру народних інструментів Вінницького училища культури і мистецтв ім. М. Д. Леонтовича Анатолієм Ряполовим від 25.04.2015. – Текст зберігається в особистому архіві Сідлецької Т. І.
4. Інтерв'ю з керівником оркестру народних інструментів Вінницького училища культури і мистецтв ім. М. Д. Леонтовича Геннадієм Муращенком від 15.05.2015. – Текст зберігається в особистому архіві Сідлецької Т. І.
5. Имханицкий М. Новые тенденции в современной музыке для русского народного оркестра: учеб. пос. / Имханицкий. М. – М.: ГМПИ им. Гнесиных, 1981. – 80 с.

6. 50 років Вінницькому училищу культури і мистецтв ім. М. Д. Леонтовича. – Вінниця: ДП «Державна картографічна фабрика», 2008. – 176 с.

7. Пасічняк Л. Перекладення (аранжування) як складова сучасного репертуару академічних народно-інструментальних ансамблів України / Пасічняк Л. // Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство. – Івано-Франківськ : Плай, 2004. – Вип. VII. – С. 190–198.

8. Сегеда Ю. Оркестр, яким пишається Поділля / Сегеда Ю. // Вінниччина. – 2009. – 7 жовтня. – С. 4.

1. Davidov M. A. Istoriya vikonavstva na narodnih instrumentah. (Ukrayinska akademichna shkola): pidruchnik / Davidov M. A. – К.: NMAU ім. П. І. Чайковського, 2005. – 419 s.

2. Zholdak B. Muzichni viyni abo talan Viktora Gutsala: hudozhno-dokumentalna povist / Zholdak B. – К.: Krinitsya, 2004. – 416 s.

3. Interv'yu z kerivnikom orkestru narodnih instrumentiv Vinnitskogo uchilisha kulturi i mistetstv im. M. D. Leontovicha Anatoliem Ryapolovim vid 25.04.2015. – Tekst zberigaetsya v osobistomu arhivi Sidletskoyi T. I.

4. Interv'yu z kerivnikom orkestru narodnih instrumentiv Vinnitskogo uchilisha kulturi i mistetstv im. M. D. Leontovicha Gennadiem Muraschenkom vid 15.05.2015. – Tekst zberigaetsya v osobistomu arhivi Sidletskoyi T. I.

5. Imhanitskiy M. Novyie tendentsii v sovremennoy muzyike dlya russkogo narodnogo orkestra: ucheb. pos. / Imhanitskiy M. – М.: GMPI ім. Gnesinyih, 1981. – 80 s.

6. 50 rokov Vinnitskomu uchilishchu kulturi i mistetstv im. M. D. Leontovicha. – Vinnitsya: DP «Derzhavna kartografichna fabrika», 2008. – 176 s.

7. Pasichnyak L. Perekladennya (aranzhuvannya) yak skladova suchasnogo repertuaru akademichnih narodno-instrumentalnih ansambliv Ukrayini / Pasichnyak L. // Visnik Priкарпатського університету. Mistetstvoznnavstvo. – Івано-Франківськ : Play, 2004. – Vip. VII. – S. 190–198.

8. Segeda Yu. Orkestr, yakim pishaetsya Podillya / Segeda Yu. // Vinnichchina. – 2009. – 7 zhovtnya. – S. 4.

Сідлецька Тетяна Іванівна – кандидат мистецтвознавства, доцент, доцент кафедри філософії та гуманітарних наук Вінницького національного технічного університету.